

Posel

Židovské obce v Teplicích

שליח

Ročník 14 | číslo 2
Šivan 5780
Červen 2020

2020

קהילה יהודית

Chajim Klein při svém posledním sederu v r. 2003

Sloupek

Během pár dní se život doslova a do písmene zastavil, vlna koronavirové pandemie ochromila celou planetu a my zůstali vězni ve svých domovech. Pro některé to byl čas k rozjímání, pro další nucené zastavení v rámci honby za byznysem atd. Příroda si takřka vyžádala na člověku své šabaty, tj. dny odpočinku. Na loukách vyrostly květiny bez psích zálivek a k činnosti se probudily roje včel, které začaly sbírat pyl z kvetoucích stromů. Konec dubna a začátek měsíce je vhodný pro květnové požehnání kvetoucím stromům. Toto požehnání se koná jednou do roka, proto je dobré ho nepromeškat. Vždyť příroda stojí za naše požehnání.

Po pesachové období je též vhodné ke studiu nejen liturgických textů, abychom se mohli sebevzdělávat, nemusíte číst texty v hebrejštině. V poslední době vyšlo několik velmi dobrých překladů viz. např. Svět modliteb od Elieho Munka, vydalo na konci loňského roku nakladatelství Garamond, v překladu Leo Pavláta a Karola Efraima Sidona, kniha dává nahlédnout do struktury jednotlivých modliteb v průběhu liturgického roku. Skvělý překlad, který se dobře čte a čtenář se seznámí se základy každodenní tify.

Po pesachové období je dobrý čas zamyslet se nad sebou, jestli všechny věci děláme ku prospěchu nás všech a nevytvářet bezduché věci, které jsou k ničemu a mají jen jepičí život.

Všem čtenářům čtvrtletníku Posel přeji klidné prázdniny a klidnou dovolenou, ať ji budete trávit v Čechách či v zahraničí. Možná, že objevíte něco, o čem jste neměli ani tušení. Česko je hezké!

Pro čtvrtletník Posel připravil:
duchovní ŽOT Tomáš Pulc

Vážení členové Židovských obcí, dámy a pánové, drazí souvěrci!

Pesach, svátek svobody, čas oslavy vysvobození z utrpení egyptského otroctví. Až doposud, rok, co rok, jsme se setkávali společně při pesachovém sederu na našich Židovských obcích, abychom společně oslavili tento krásný svátek v širším kruhu rodiny, přátel i členů obce. Tento rok je ale jiný, a to kvůli výjimečné situaci, v které se nejen my, ale celý svět nalézá. Zůstali jsme doma, skoro nikdo nevychází do ulic, utichl hlas společných modliteb v synagogách a jen píseň osamělého ptáčka či hukot náhodně projíždějícího auta byl a je slyšet v dáli. Atmosféra, která nám tolik připomíná Jom Kipur – Den soudu, Den smíření.

Letošní Pesach možná byl pro nás výjimečný nejen tím, že jsme byli při sederu jen v kruhu nejbližší rodiny a mnozí z nás zůstali úplně sami u svého stolu nad sederovým talířem s macesy, hořkými bylinami a jen v myslí jsme viděli své blízké a drahé. Ale také jsme mohli opravdověji cítit, to, co pociťovali naši předci v Micrájim ((tj. Egypt), kdy málo kdo doopravdy věřil Mošemu, že hrůza, strach, utrpení skončí. Že doopravdy vyjdou z otroctví. Ale přesto vyšli z jařma egyptského a stali se svobodnými lidmi navzdory všem jejich oprávněným obavám a nejistotám.

Tak jako oni byli zachráněni, tak i my budeme vbrzku vyvedeni z jařma strachu a obav dnešních „korona-dnů“, které mají v sobě znamení hořkých bylin, tj. maroru. A vzájemně si horoucně popřáli, plni naděje a víry: „Ať tento seder je posledním svého druhu a napříště ať je znovu společný, radostný v kruhu všech našich milovaných a blízkých! Ať nám k tomu dopomáhá B-h!“

S úctou a přáním pevného zdraví, dobré mysli a nezdolné víry v lepší dny.....

Váš rabín
David Peter

Krátká reportáž z Václaváku

Při rekonstrukci Václavského náměstí v Praze (04. – 05. 05. 2020) byly nalezeny dlažební kostky, vyrobené pravděpodobně ze židovských náhrobků z chomutovského židovského hřbitova, který byl zlikvidován v roce 1986 – 1987 v rámci Akce Zet nákladem 500 000 Kčs. Všechny náhrobní kameny byly tehdy odvezeny kamenickou firmou Štuko a druhotně použity. Plocha chomutovského židovského hřbitova byla parkově upravena. Zbourána byla též obřadní místnost s domkem pro taharu.

Židovská obec v Praze dostala od Magistrátu Hlavního města Prahy stovky žulových dlažebních kostek. Prozatím není možné určit, o jaké náhrobky jde, ani lokalizovat původ kamenů, neboť se našel velmi malý počet žulových kostek s datací, která by vedla k nějakému konkrétnímu místu či osobě. Z celkového počtu ručně vyjmutých žulových kostek má jen jedno procento nějakou hebrejskou, či latinskou literu. Tento vzorek bude zdokumentován a katalogizován k dalšímu využití, neboť do budoucna se počítá s dalšími pracemi v dolní části Václavského náměstí, které by měly probíhat na podzim tohoto roku, a i tak budeme v polovině, protože stejné dlažební kostky se nachází na ulici Na Příkopě a v ulici 28. října.

Kameny prozatím zůstanou deponovány u firmy, která opravu dolní části Václavského náměstí provádí, poté budou uloženy na Žižkovském židovském hřbitově ve Fibichově ulici. Co s nimi bude do budoucna, zatím nevíme. Za pražský rabinát dozorem nad vyjmutím kamenů byli pověřeni předseda Chevra kadiša Praha ČR, Chaim Kočí a člen představenstva Chevra Kadiša Praha ČR a duchovní ŽOT Tomáš Pulc.

Pro čtvrtletník Posel připravil: Tovje

Oznamujeme, že dne 15. 05. 2020

vstoupila do manželského svazku naše členka Vendula Látalová s Pavlem Wagnerem z Mostu

„M a z a l t o v!“

Lag baomer 5780

V pondělí 11. 05. 2020 tj. 32 den omeru jsme se sešli na naší židovské obci poprvé od purimové oslavy, která se konala 10. 03. 2020, k odpolední bohoslužbě před Lagbaomerovou party v modlitebně. I když účast nebyla velká, podařilo se nám zabezpečit minjan ve stanovený čas, a tak odpolední bohoslužba začala na čas. Odpolední tfilu vedl chazan FŽO Danny Vaněk, hned na úvod vyjmul z Aron ha-kodeš gabaj synagogy Svitek Tóry a předal ho do rukou chazana Danny Vaňka, který s ním provedl hakafot, tak abychom všichni mohli pocítit její blízkost a vznešenost pravdy, kterou obsahuje. Poté byl na bimě Svitek Tóry připraven ke čtení týdenní paraši Behar Sinaj.

První aliji získal čerstvý sedmdesátník (07.05.) Jicchak ben Leizer Rubinstein–Mazal tov! Mišeberach mu přečetl chazan Danny Vaněk. V modlitbě mišeberach se prosí o požehnání pro shromáždění modlících se i všechny obce, pro ty, kdo přispívají ke společenskému prospěchu dary, ale ještě více svou přítomností v synagoze, oddaností službě společenství. Je to modlitba, která má uvnitř společenství povzbudit činy vzájemnosti, **„aby si Bohu věrní uvědomili, jak velkou odměnu obdrží ti, kdo studují Tóru a konají dobro; aby zvěděli, jak mnohá požehnání jsou pro ně v každé obci přivolávána.“**

Druhou aliji získal Roš kehila Zelig ben Benjamín Zeev a třetí výstup byl svěřen šamesovi synagogy Danielu ben Chaim Šlomo. Čtení z Tóry provedl vrchní zemský rabín Karol Efraim Sidon. Hagbe, pozvednutí Tóry bylo svěřeno Chaimu ben Hiršl Efraim, glile svinutí a ošacení Svítka Tóry provedl náš host z Prahy Jehuda Arje ben Avraham.

Druhou hakafou se vrátil Svitek Tóry k uložení do Svaté schrány, do Aron ha-kodeš, aby mohla pokračovat samotná odpolední bohoslužba a po úvodním žalmu Ašrej následovala tichá a soustředěná tfila osmnácti požehnání. Díky minjanu mohlo proběhnout opakování šmone esre, tj. tfilu o osmnácti požehnáních, na které věřící mohli odpovědět „amen“. Díky společenství mohl rabín Sidon říct závěrečný kadiš po Alejnu.

V modlitebně předal Jirka Turek předsedovi ŽOT Michaelu Lichtensteinovi sedm nových Pesachových hagad s komentářem, které na počátku tohoto nového roku vydal Jiří Blažek. Mockrát dárci děkujeme.

Poté se konala lagbaomerová party, tentokrát v klubu ŽO, jelikož počasí mám nedovolilo zúčastnit se grilování na zahradě za obecním domem. Podpořit dobrou náladu přijel lídr pražské skupiny Schodiště Martin Krajíček se svým tradičním repertoárem židovských a jidiš písniček. V mezičase rabín Sidon vysvětlil všem přítomným smysl 33. dne omeru – připomněl, že v talmudických dobách, kdy se začal kodifikovat rabínský judaismus, počali ve velkém umírat žáci rabi Akivy, protože si neprokazovali dostatečnou úctu jeden druhému. Připomněl nám, že i v dnešní době neprojevujeme dostatečnou úctu jeden druhému. V dalším bloku vyzval přítomné k zvýšení našich aktivit v rámci studia Tóry, neboť Tóra je věčná, a skrývá mnohé universální pravdy. Tyto pravdy jsou o to víc aktuální i v dnešní době.

Pro všechny bylo v klubu ŽO připravené malé občerstvení a na dvoře se připravovala košer kuřecí křidélka pod dozorem mašgiacha PŽO Tomáše Pulce. Všem dárcům srdečně děkujeme. Osobně bych rád poděkoval Konstantinu Kankavovi za jeho věcný dar, žel dárci se naší lag baomer party z důvodu náhlého nachlazení nezúčastnil.

Citace k mišeberachu byla použita z knihy Svět modliteb od Elie Munka, vydané v roce 2019 v nakladatelství Garamond v překladu Leo Pavláta a rabína K. E. Sidona

Pro čtvrtletník Posel připravil: tomaszot

Jahrzait 12. ijaru / Šmuela Grosse

Před čtyřiceti lety náhle 28. 04. 1980 (tj. 12. ijar 5740) zemřel náš dlouholetý kantor našeho synagogálního sboru v Teplicích Samuel Gross, hebrejským jménem Samuel ben Avraham Cvi, ve věku 70 let. Otec Šmuela Grosse, Hermann Gross, byl posledním předválečným humenským předsedou židovské náboženské obce. Samuel Gross získal své vzdělání na ješivách v rodném Humenném. Humenné patřilo mezi nejvýznamnější ortodoxní obce na východním Slovensku. Působil zde např. rabín Hermann Leo Ehrenreich, Emanuel Kahane, Jehošua Rosenberg a mnoho dalších rabínů a talmudických učenců. Úmrtím Šmuela Grosse ztratila naše komunita jednoho z nejschopnějších kantorů a talmudistů, v synagogálním sboru v Teplicích působil neuvěřitelných dvacet pět let na postu prvního kantora. Jeho procítěná synagogální liturgie na všechny působila nezapomenutelným dojmem, jeho modlitby při zádušních vzpomínkových akcích, kterých nebylo nikdy málo, se vrývaly hluboko do našich srdcí. Dle známého rčení našich mudrců „**Dvarim hajocim min halev – nichnasim halev**“, v překladu to znamená: „Reči, které vycházejí ze srdce, vnikají do srdce.“

Samuel Gross byl hluboce věřící a zbožný člověk a jeho modlitby vycházely věru ze srdce. Při jedné příležitosti byl v Terezíně natočen německou televizí. Jeho El male rachamim, jeho hlas zazněl i na gramofonové desce, bohužel se mi ji zatím nepodařilo sehnat. Kantor Gross též připravoval naši židovskou mládež na vstup do náboženské dospělosti na obřad bar micva. Jedním, který k němu chodil na hodiny, je dnešní Roš kehila Zelig ben Benjamín Zeev. Hodiny bohosloví se konaly v Lipové 333/25. Ano, přesně tam ve druhém patře naproti schodům, tam co je dnes kancelář představenstva obce, bydlel náš milý kantor Gross. Návštěvník, který se dostane až sem, si zde může ještě všimnout staříckého bakelitového zvonku hned vedle dveří s cedulkou S.GROSS. Zvonek sice už nezvoní a kantor Samuel Gross už zde nebydlí. Zůstal tu jen ten němý bakelitový zvonek, na který se dalo dříve zazvonit a za dveřmi se ozval nepříjemný drnčivý zvuk a hned vzápětí se ozvalo vstupte, to v případě, že byl ve vedlejší místnosti, kde byla kuchyně, jinak dveře svého bytu otevíral sám pan Gross, vždy perfektně ustrojený v padnoucím starém obleku.

Dle přání bylo jeho tělo převezeno k poslednímu odpočinku do rodného Humenného, kde již byli pohřbeni jeho příbuzní a rodiče. Pohřeb se konal 30. 04. 1980 za účasti četných souvěrců z Košic a Humenného. Nad hrobem pronesli za náš synagogální sbor svou řeč Chajim Klein a Bernard Lieber, liturgické zpěvy přednesl Ignác (Jicchak) Gross, představený Chevra Kadiša v Košicích a kantor ortodoxní synagogy v Košicích. „**Nechť odpočívá v pokoji.**“

Pokud vy naši čtenáři budete mít jakoukoliv i sebemenší vzpomínku na Šmuela Grosse a budete se o ni chtít podělit, rádi ji pak při nějaké příležitosti zveřejníme.

Nekrolog na Šmuela Grosse vyšel ve Věstníku ŽNO v červencovém čísle roku 1980.

Pro čtvrtletník Posel připravil: Tovje

Příběh k šabat o povinnosti k člověku a k tradici

Rabín Daniel Mayer

Jednou jeden chudý Žid chtěl na šabat navštívit a osobně poznat věhlasného rabína Chafec Chajima, žijícího v Raduni (dnes v Bělorusku). Vydal se do Raduně brzy ráno. Cesta do Raduně byla dlouhá a namáhavá a zabrala tolik času, že se do Chafec Chajima štetlu dostal náš Žid těsně před šabatem. Chafec Chajim jej přivítal ve svém domě, ale ihned po přivítání, vzhledem k pokročilé hodině, oba odešli do synagogy na kabalat šabat. Po bohoslužbě se vrátil Chafec Chajim se svým hostem domů, pronesl kiduš na erev šabat, udělal „netilat jadajim a ha-mojci“. Pak se zeptal hosta, jakou měl cestu. Host mu řekl, že cesta k němu byla dlouhá a namáhavá, ale baruch Hašem, je opravdu šťastný, že může prožít celý šabat v blízkosti tak velkého učence. Chafec Chajim podotkl, že jistě celý den nejedl a musí mít tedy hlad. Host se skromně usmál a řekl, že Rabi má pravdu, od rána nic nevzal do úst. Tu Chafec Chajim, který byl tehdy již vdovcem, požádal svého syna, aby přinesl na stůl porci ryby pro hosta. Ten ji snědl a poté dostal další porci a po ní ještě další. Nyní Chafec Chajim viděl, že se jeho host opravdu nasytil. Pak spolu rozmlouvali, Chafec Chajim pronesl divrej Tora, a páteční večer proběhl v dobré náladě. Po šabat se vrátil Chafec Chajimův host domů a vyprávěl své ženě, jaké to bylo u velkého rabína. Řekl jí: „Velký Chafec Chajim nedělá o erev šabat to, co my. My nejdříve zpíváme Šalom alejchem, Ešet chajil, zmires, pak pronášíme kiduš, ha-mojci a až nakonec dáváme na stůl první seudu. Chafec Chajim Přijde domů, pronese kiduš, udělá ha-mojci a hned začíná jíst první seudu.“ Žena nevěřícně kroutila hlavou, ale když to její muž říkal... Ona jen poznamenala: „Dobře Chafec Chajim je velký rabín, ale tvoji a moji rodiče o erev šabat říkali Šalom alejchem, Ešet chajil, zmires, pak kiduš, ha-mojci a teprve potom začali jíst, totéž děláme i my. Já si myslím, že tak to má být i nadále a tradice našich rodičů má být zachována, i když, jak říkáš, Chafec Chajim to dělá jinak. My přece nemáme právo rušit tradici našich předků.“ Mužova slova ji však neustále vrtala hlavou a šla se zeptat místního rabína, co tomu říká. On také nevěřícně kroutil hlavou, že by Chafec Chajim změnil tradici, halachu?! O tom opravdu nikde nečetl ani to neslyšel. Zanedlouho se konal sjezd rabínů celé oblasti a jedním z jeho vážených účastníků byl i Chafec Chajim. Onen rabín se ho na sjezdu zeptal: „S vaším dovolením, vážený pane rabíne, rád bych se vás zeptal na to, jak děláte doma o erev šabat kiduš?“ Chafec Chajim mu odpověděl: „Prostě. Přijdu domů, zpívám Šalom alejchem, Ešet chajil, zmires, potom pronáším kiduš a ha-mojci a pak se nosí na stůl.“ Rabín se ho opět zeptal: „Vážený pane rabíne, tak to děláte stále, celý život?“ „Ano“, odpověděl Chafec Chajim, „dělám to tak celý život, pouze jednou jsem udělal výjimku, totiž když ke mně nedávno přišel hladový Žid, který celý den nevzal nic do úst. Přeci jsem ho nemohl nechat trpět hladem celou dobu, než odzpívám Šalom alejchem, Ešet chajil a všechny zmires.“

Rabi Jisrael Meir ha-Kohen Kagan (1838-1933), zvaný podle svého díla Chafec Chajim byl jedním z vynikajících rabínů východo-evropského židovstva 19. a 20. století. Je také autorem Mišna berura a etického díla Šmirat ha-lašon poprvé publikovaného roku 1876.

Teplická židovská událost z roku 1803

napsal: Lippmann Samel

vydavatel: Adolf Becker, Teplice-Šanov

nedatované 2. vydání Breitkopfem & Härtel / Lipsko

datum tisku knihy lokalizováno do roku 1883

Přeložil a převyprávěl Erich Nauš/2014

Krásná čtenářko, krásný čtenáři! Ale k čemu krásní? Neboť k tomu, abyste tuto povídku dočetli až do konce, nepotřebujete být vůbec krásní. Mějte odvahu a trpělivost. Trpělivostí zvládnete dokonce i starou židovskou povídku.

Povídka, jíž vám chci vyprávět, je tak trochu strašidelná, a měla by Tě, vážená čtenářko, během čtení způsobit vstávání vlasů hrůzou, dokonce i těch falešných, jenže odpusť – povídka je totiž historická. Pročež mne bez dlouhých průpovědek následuj.

Okamžitě vás zavedu do dnešní Židovské ulice. Co je zde k vidění? Staré, úzké, šeredné domy, obchody se starými střevíci, záplatovanými kalhotami, vejci, máslem a Olomouckými syrečky. Vzácná čtenářko, máš pravdu, ucpi si trochu nos, ale nekrč jej příliš, Tvoje pohrdání by těmto obchodům se starými botami ubližovalo, neboť věz, že v těchto obchodech, ze kterých se na Tebe dnes vysmívají vybledlé půvaby, bývalo kdysi nejhezčích kalhot, kde se pohybovalo počátkem tohoto století nejvyšší panstvo, ta nejvyšší šlechta, aby zde nakoupili drahé, nejdražší hedvábné zboží, zde hojně vystavené; císařové a králové si zde vlastnoručně vyhledávali ty nejkrásnější hedvábné vestičky, hlavní města odsud odebírala tehdy vyhledávané luxusní zboží, jež bylo propašováno výhradně do Teplic.

Nyní v Židovské ulici již nežije tolik Židů, proto byla tato ulice překřtěna a nese dnes jméno Karlova ulice, ta vedle, Lázeňská ulice. V těch samých úzkých, černých domech Židovské ulice, v nichž bys Ty, zdravá čtenářka, dnes jistě chtěla nerada zemřít, tím méně žít, zde v roce 1803 bydleli tepličtí Židé, 500 duší ve 47 domech.

Přitom se tím rozumí teplické židovské duše, jež zde žily oprávněně, vyskytoval se ale vždy velký počet cizích židovských duší, jež si dovolily neoprávněně vdechovat vzduch teplické Židovské ulice.

Člověk si pomyslí, jakou cenu takový židovský domeček v teplické Židovské ulici měl, ano, kdo v Teplicích vlastnil židovský dům, byl knížetem mezi židy, ale málokomu lze přiřknout vlastnictví celého domu, neboť šlo o čtyři až pět spoluvlastníků, mnohé poschodí mělo dva vlastníky, a někdy dokonce i takový vlastník byl šlechtickým.

Samozřejmě záleželo na tom, v které části ulice takový dům stál, zda v přední části ulice, noblesní, nebo v zadní části ulice, v níž bydleli méně ušlechtilí, hanlivě pojmenované jako Cikánská ulice. Ulice dnes pojmenovaná jako Široká byla tehdy slepou, zde byl židům svět uzavřen prkny, respektive Židovskou ulici zde uzavírala vysoká zeď.

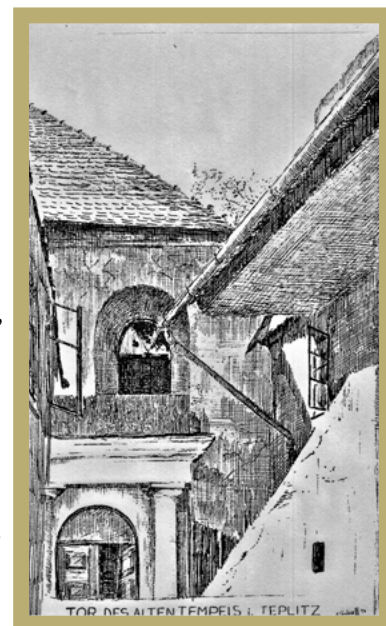
I byly v takovém úzkém domečku, majícím více držitelů spory a rozepře. Esterle užívala kupř. zadní část bytu a Vögele měla přední místnost, takže když došlo k rozliti vody z nádoby nesené z přední místnosti do Esterlina „bejváku“, nebo když z Esterlina „obydlí“ husí peří uletělo do Vögeliny přední místnosti, nu tak došlo k nadávkám a hádkám.

Dnes nelze pochopit, jak tehdy ti lidé mohli žít, tak omezovali, v jedné místnosti bydlela velká početná rodina a přesto – jak se vše lesklo a třpytilo o šábesu – jak útulná byla taková šábesová místnost!

Dnes žijí židé venku mimo Židovskou ulici, v rozlehlých bytech, ale klid o šabatu, štěstí šabatu, si z těsné, úzké Židovské ulice si sebou nevzali. Dříve v sobotu odpočívali, nešlo pouze o den panstva, byl to i den otroků.

Dnes dennodenně táhnou jako koně drožkařů těžký vůz života, plně naložený klamnými tužbami po kostrbatých silnicích úspěchu do kopce, z kopce, bičování narůstajícími potřebami, až dojde ke zlomení oje, až nemohou dále. Mají-li málo, nejsou spokojeni, mají-li hodně, chtějí víc. Čím víc mají, tím víc věří, že jsou bohatí, ale zapominají, že jsou sužováni, víc než onen podomní obchodník, kterého se člověk zeptá: „Jak se Ti daří, Schmule?“, „Ó, děkuji, velmi dobře; jak jsem začínal s podomním obchodem, měl jsem jen jediný balíček, teď tahám už dvě těžké nůse!“ -

V dalších kapitolách knihy odvíjí se zdánlivě banální příběh, jenž by mohl být při povrchním náhledu v podstatě srovnatelný s tehdejšími četnými a oblíbenými mordskaskzami, vycházejícími v podobě sešitových kalendářů. Pro nás je ale dnes tento pravdivý příběh cenný především svým věrným popisem mikrosvěta, života, morálky a zvyků jedné náboženské a etnické komunity v konkrétním místě. Překladatel této útlé knížky vydané zhruba

před 130 lety se v následujících kapitolách, zabývajících se samotným příběhem, oprostil od poněkud archaické a vykudrlinkované němčiny, navíc se pokusil ono košaté drama zhusťtít do dnešnímu čtenáři přijatelné podoby. Současně ale zachoval plně popis reálií i osob a použitých výrazů, proponovaných do tehdejších Teplic.

Výchozím dějištěm příběhu je domácnost úspěšného obchodníka Benjamina Fleischhackerera, jeho despotické ženy Peierl a jejich jediného milovaného dítěte, dospívající hezké a milé dcerky Frumet. Původem prostá, ale pílí ušlápnutého manžela zbohatlická matinka, usilující o lukrativního partnera pro svou dceru, hledá vinou neprůbojného muže a domu na „špatné adrese“ bezúspěšně cestu mezi vyšší společností. Náladu jí ale kazí Nathan Lieberls, mladík z chudé obchodnické rodiny, jenž se spolu s přítelkyní dcery – Goldou Openheimerovou s Frumet stýká a z jeho strany předpokládá zlé úmysly. Bystrému otci je ale zjevné a nemá vnitřně námitky, že se jejich dcera do statného, pohledného a pracovitého Notela zamilovala, nehledíc na jeho sociální postavení, neboť rodina jeho otce je zadlužená v podobě sezonního finančního úvěru poskytnutého jim právě paní Fleischhackerovou.

Notel Lieberls byl modrooký s kudrnatými blond vlasy – vzhledem spíše pragermán než žid. Od mládí zvyklý na tvrdou práci v malém rodinném obchodě se surovou vlnou. Tu Lieberls vykupoval spolu s otcem Nephtalim v okolí a prodával zpracovatelům, hlavně v sousedním Sasku, kde byl Nathan přezdíván jako „blondatý žid“. Náš literární hrdina měl navzdory své tělesné síle dobromyslnou povahu, ale vážnost si u svých vrstevníků dokázal získat jsa rozložený, když se od nežidovských dětí děla slabším židovským chlapcům křivda nebo příkoří. Lieberlsovi ještě včetně dosud nejmenované matky Rivke bydleli ve „spodní“ Židovské ulici (pokračující jako Lázeňská ulice – pozn. překladatele) a to v domě „U zlaté jedničky“ (šlo

honosný dům, proti němuž vybíhala do Široké ulice krátká spojovací Nová ulice - p.p.). Ten tvořil jakousi vymezenou hranici mezi náboženskými komunitami, neboť zde byl přes ulici natažený drát, tzv. „erev“, přes nějž pobožní židé o sobotách zásadně nešli.

V 18. století stával při výstupu ze Židovské ulice stoleček se žlutými hadrovými „fleký“, jež si židé museli při opuštění čtvrti připnout na oděv, a ještě do roku 1781 si museli nasazovat bílé límce. Kniha se tak mimoděk zmiňuje, kolika ústrky a omezení si židé v průběhu věků museli projít, ač se jedná v podstatě o šlechtické plémě. Modrá krev se nedá tak snadno konstatovat, ale tvar nosů židů prošel tisíciletími, aniž by se jim narovnaly. A bude-li někdy u moci světová vláda, pak bude šlechtictví židů znovu uznáno a každý, kdo se v té době bude jmenovat ještě „Kohn“, bude mít již samo o sobě právo používat šlechtický přídomek „baron“. A stejně jako je dnes modrá krev znakem aristokracie, tak budou známé židovské nosy jejich nositelů znakem šlechtictví! Tolik z citací v knize, ale zpět k vlastnímu příběhu.

Pokračování předkládá popis překvapivé návštěvy mladého Lieberlse matkou sličné Frumet, během níž došlo ke konfliktu, vyvolanému striktní žádostí Peierl Fleischhackerové, aby se Notel vystříhal jakéhokoliv dalšího styku nejen s její dcerou, ale k nelihosti Notela i s jeho a Frumetinou přítelkyní Goldou Openheimerovou, v jejíž osobě si představovala prostřednici pro námluvy Frumet.

I stalo se. Notel o sobě ke smutku obou dívek nedal dlouhé týdny vědět. Peierl se radovala, jak její záměr díky hrdosti Notela vyšel, ale jen do doby, kdy zjistila, že její blednoucí dcera očividně chřadne. Doktor Kolben mohl předepsat pouze pohyb na čerstvém vzduchu. Během podzimní procházky s Goldou o posledním dnu polosvátku „Succot“ a současně závěrečném svátku „Schemini Azeret“ jí přítelkyně prozradila tušení celé situace a svoje rozhodnutí Notela přemluvit k rozumu. Frumet naproti tomu ubezpečila, že jejich společný přítel ve skutečnosti miluje ji – Goldu. Šlo o plnokrevné, temperamentní, tmavovlasé děvče obdařené modrým očima, jejíž přirozený půvab nekazil ani typický hrb na nosánek. Současně s ní šli všichni čerti, ve svých 17 letech rozhodně netoužila po jakémkoliv pevném svazku, navíc pocházela z chudé rodiny. Náhoda tomu chtěla a Frumet se setkala na ulici s Notelem, od něhož se šokována dozvěděla, jakou roli sehrála ve vztahu těch třech mladých lidí její matka. S pocitem bolesti v srdci podpořila city Notela ke Goldě a tím i napomohla k tomu, že se tento pár okamžitě rozhodl vstoupit do života manželského.

Pátá kapitola knihy se sice od dějové linky odpoutává, ale je zato pro dnešního čtenáře nepochybně svojí popisností zajímavá. Zabývá se totiž tradičním židovským pátečním „vsazováním šouletu“, tedy přípravou tohoto svátečního pokrmu, konsumovaného v sobotu, svátku „šábesu“. Věrouka totiž nepřipouští, aby takováto činnost byla spolu s dalšími pracovními aktivitami vykonávána v uvedený den. Rýže, hrách, případně čočka nebo jiná kombinace luštěnin, a hlavně upřednostňované a chválené husí maso, neboť „scholit“ a židovská husí kultura jsou na sobě pevně závislé – byly hospodyněmi připravovány již v pátek, ale aby pokrm zůstal teplý až do sobotního oběda byl vsazován do temperované pece, nacházející se v přízemí židovského obecního domu v Široké ulici. Zde v čase našeho příběhu velkou pec obsluhovala Muhme Ochs, tělnatá vdova, živící 6 dětí. Prapůvodně vkládali židé horké hrnce s připraveným šouletem do postelí pod duchny, později pak byly mnohé domy vybaveny vlastní malou pecí, udržující teplo. Původ názvu „scholit“ je vykládán různě, mnozí věří, že pochází z hebrejského „přenocování“, jiní naopak odkazují na výraz „chaud lit“ – odvozený od zmíněné teplé postele. „Šouletový dům“ byl významný nejen svým čilým ruchem konce židovského týdne, ale v týdnu i hlaholem, křikem a hádkami v prvním a druhém patře této honosné budovy, kde v době našeho příběhu sídlila chlapecká škola. Takže poskytovala i potravu ducha.

V šesté kapitole příběh pomalu spěje k tragickým událostem, jež vzrušily celé město. Frumet se onoho pátečního večera vrátila domů poněkud později, neboť musela spolu s Goldou stihnout předat hrnce s šouletem do pece, již s ohledem na pokročilou dobu zcela zaplněné. Musela proto přerovnat všechny nádoby v peci, čímž se obě podařilo ještě vměstnat na samý okraj. To dívka sdělila po příchodu své matce na vysvětlenou, současně ale dialog přešel do ostrého výpadu doposud vždy poddajné dcery vůči matce, již vyčetla podraz, jehož se dopustila zákazy Notelovi. Peierl seznala, že je Frumet citově chorobně vázaná na dosud zavrhaného chudého Notela a když zvěděla, že se rozhodl uzavřít sňatek s Goldou, musela rázně jednat, protože se za tmy vydala do ztemnělých ulic, aby Notelovo rozhodnutí zvrátila. Rozhodla se pro milovanou dceru učinit to nejlepší.

Hrdina příběhu ale rozhodně odmítl atraktivní nabídky Peierl a zdůraznil své pevné rozhodnutí setrvat při Goldě, čímž mimoděk dal do pohybu následující tragické události. Štěstí vlastního dítěte porušilo rozumné uvažování Peierl i pojala nebohá žena bez hlubšího rozmyslu šílený plán. V chlévě ve dvoře vyhledala odložený krysí jed – bílý práškový arsenik a jím vybavená se proplížila do protějšího obecního domu. Bez obtíží se dostala i do ztemnělé místnosti matně osvětlené olejovou lampičkou, kde u pece

tvrdě spala Muhme Ochs. Stačilo již jen otevřít dvířka trouby pece, odklopit pokličku hrnce označeného křídou v hebrejštině jménem Schmule Openheimer a prášek v podobě soli do nádoby nasypat. Přitom se na ruce bolestivě popálila, ale jinak se pachatelce podařilo vše uvést do původního stavu a odplížit se z domu. Přesto Muhme z tvrdého spánku procitla, ale spolu s nahluchlou pomocnicí nic podezřelého neobjevily.

Nathanovy námluvy ještě téhož večera proběhly dobře a již následující den, v sobotu, vstoupil vyřešákový a všemi obdivovaný pár do synagogy, aby se zúčastnil „schule“, kde ten den vedl slovo Boží reb Scheie Eidlitz, věhlasný rabín teplické židovské náboženské obce. Ten také formálně provedl ohlášky zasnub naší dvojice. V ženské části božího stánku probírala Peierl v myslí dilema svého zlého činu a ke cti pachatelky nutno uvést, že se rozhodla ke krádeži šouletového hrnce Openheimerů a likvidaci jeho smrtelného obsahu. Dobré předsevzetí se ale vinou náhody nepodařilo splnit, a tak osud směřoval k neodvratně špatnému konci. Po bohoslužbě se naše literární trojice rozešla ke svým domovům; Notel se nicméně vnuť s jeho Goldou zúčastnit se slavnostního oběda v rodině jeho nastávající, bohužel k malé radosti Goldy, uvědomující si skromné možnosti nepřipravené domácnosti Openheimerů. Ale Frumet, znající situaci, spěchala domů, máje svůj tajný plán. Jeho podstatou měla být záměna obou šouletových hrnců; tučný a bohatý obsah hrnce Fleischhackerů poslouží k pohodě Openheimerů, hosticích Notela a opačně, což se jí zdařilo záměnou štítků se jmény v „šouletovém domě“. Hned vzápětí táhly ulicemi po skončení obřadu v synagoze karavany gratulantů do domů Lieberlsů a Openheimerových s přáním: „mazeltov, mazeltov“!

Nastalo poledne – čas oběda. Otec Benjamin s Frumet se tu sobotu zdrželi mezi gratulanty ohlášeného páru. Frumet informovala otce k jeho malé radosti o jí provedené záměrné záměně hrnců s šouletem. Doma se mezitím Peierl ke své hrůze dozvěděla, že Notel – dle jejích představ potencionální partner pro jejich dceru – hodlá obědovat u Openheimerů, čímž mu hrozí smrt. V zoufalství vyběhla z bytu, aby zabránila neštěstí, nenašla ale sílu a odvahu přiznat se ke zločinu, a tak zarazit konzumaci domněle závažného jídla. Psychicky frustrovaná a bezradná se proto vrátila domů, to již Benjamin s Frumet srdnatě konzumovali chuťově nahořklý oběd; přizvaná Peierl byla Frumet s omluvou a vysvětlením informována o jí úmyslně provedené záměně rodinných hrnců. Tato děsivá informace pochopitelně na Peierl zapůsobila jako rána, v důsledku čehož se tato celá bez sebe skácela v bezvědomí na podlahu. To se již ale začaly akutně u obou strážníků projevovat důsledky požití jedu. Reb Benjamin umíraje v bolestech křičel „Schma Israel, pomoc, pomoc!“ a nebohá Frumet se začala dusit a prosila o vodu, neboť jí jed spaloval útroby. Na výkřiky přiběhla z kuchyně „šábesová gójka“, ta bezradná ale vyběhla na ulici a zoufale křičela, takže se místnost s nešťastníky za malou chvíli naplnila otřesenými sousedy. Přivolan hlukem na ulici přiběhl i Notel a krátce nato i lékař Kolben. Tomu se podařilo přivést k vědomí jen Peierl, slabé známky životajevila však i Frumet. Ta ale po oživovacích pokusech a nabytí vědomí umírajíc spočinula zrakem na její matce, načež se zmohla slabým hlasem pouze na vyčítavá slova: „Mami, řekni, musím opravdu již zemřít, jsem ještě tak mladá, ráda bych ještě žila, já“ a s pohledem na klečícího Notela: „Noteli, dobrý Noteli, moje láska je vašim požehnáním! Noteli,....“ a to byl úplný konec hlavní hrdinky našeho příběhu.

Reakci Peierl na smrt dcery a manžela bylo před přítomnými obvinění Notela jako traviče. Otravu posléze potvrdil za pravděpodobnou i přítomný lékař, což se potvrdilo, když bylo na žádost skutečné vražedkyně podáno domácí kočce trochu otráveného šouletu. Toto poznání způsobilo okamžitou paniku a zanedlouho se různým způsobem celá čtvrť vypořádávala s podezřením a strachem z konzumace „podezřelého“ svátečního šouletu.

Policejní představitel Isak Horwitz se spolu s doktorem Kolbenem vydali na vrchnostenský úřad, aby podali oznámení o nešťastné události v Židovské ulici. K přísnému přednostovi knížecího úřadu vstupovali vždy s tlukoucím srdcem, ostatní židé dostávali bolesti břicha a zpravidla již na Zámeckém náměstí zaujímal pozici „kočičího hrbu“, aby se uvnitř projevovali v plné oddanosti. Při šťastném odchodu se zdravou kůží pak děkovali svému stvořiteli, že je návštěva stála pouze peníze. Šlo především o všemožné daně a odvody, ale také i různé prezenty a pak samozřejmě také platby za obecně proklamovanou ochranu židů. Navíc „přátelsky dobrovolné“ odebírali nepoživatelné „mladé“ pivo z Trnovanského pivovaru, jež pak vylévali ve dvorech za templém do otevřeného koryta Kočičího potoka. Coby kulantním odběratelům tohoto piva jim bylo jako odškodnění dopřáno odebírat shnilé slanečky, jež byly samozřejmě placeny v plné částce. Protože se mezi židy etablovali dva koňští handlíři, byla jim předepisována i tzv. dávka z koní ve výši 100 fl., což nebylo mnoho a bylo v podstatě oprávněné. Jenže když handlíři Tuffel a „malý“ David svou živnost ukončili, byla uvedená dávka navzdory úslužným prosebným dopisům vyžadována úřadem nadále, navíc byli pisatelé nemilostivě napomenuti ke klidu!

Zástupce policie Horowitz byl na vrchnostenském úřadě s ohledem na přesné odvádění rozličných poplatků na úřadě oblíben, jenže dnes přišel bohužel s prázdnými rukami, navíc s požadavkem na ohledání nešťastné události. Přednosta vrchnostenského úřadu Skuppmann byl toho dne výjimečně dobře naložen, tak oba příchozí přivítal žoviálně slovy: „Šolem alechem! Pojdte dál rebe Isáku a lepiči náplastí“ i podívoval se návštěvě ve dne „Jomtovu“, kdy se připravuje milované jídlo židů „Lempel“, zhotovené z mouky. Zprávu o události vyslechl proto s překvapením, navíc s podívem, že i židé možná patří mezi vrahy.

K vyšetření úmrtí byl okamžitě vyslán správce úřadu Wagner spolu s písařem a v domě smrti museli posléze vyslechnout obvinění Peierle, vznesené proti Notelu Lieberlsovi, což úředníci znající obviněného osobně přijali s jistou nedůvěrou. Bez výsledku byly vyslechnuty obě ženy v „šouletovém domě“ a zajištěn zbylý otrávený obsah v hrnci. Peierle se ale se stupňujícím důrazem snažila vedoucímu vyšetřovací komise vsugerovat svoje obvinění, což jej donutilo znovu vyslechnout obsluhu šouletové pece Muhme Ochs. Jako indicie v dnešní kriminalistické literatuře zde padla zmínka o hluku v setmělém neuzamčeném domě a podivu obsluhy pece při ranním objevu zbytku vydroleného těsnění škvír dvířek trouby nalezeného na podlaze.

Den radosti, jenž vždy probíhal ve veselí se tak pro obec stal dnem smutku, takže hudba „Simches Tora“ již dávno utichla. Po odchodu vyšetřovací komise se do pokoje smrti odebral starosta pohřebního bratrstva „Chevre Gabbe“ – Benjamin Liebling – spolu s určenými členy spolku a Judita Katz se zbožnými ženami, aby zde drželi stráž u mrtvých, pronášejí obvyklé modlitby jako součást předepsaných zvyků. Přítomnými byly sice vznášeny námitky vůči znesvěcení sabatu jejich aktivitou, byli ale záhy rebem Löbem Zipperlesem uklidněni a za tím účelem na těla zesnulých proto vložen sabatový chléb „Barches“.

V domě věhlasného teplického rabína Scheie Eidlitze, pověstného svojí učeností a zbožností, se mezitím sešla vysoká rada učených a pravomocných: reb David Kulb, Salme Strasser, Wolf Muneles a Mordche Braßlov. Původní jméno zmíněného rabína znělo Isaias Löwi a pocházel z Eidlitzu (zřejmě Údlice – p. p.). Rada se vyznačovala rušnou disputací, neboť podobný případ k projednání se v dlouhé historii teplické židovské obce, konstituované již v roce 1482, dosud neudál. Mordche Braßlov, zlostně zpochybnil možnost, že by se žid stal vrahem a Peierle označil jako pomatenou. Do vysokého rabinátu se dostavil i představitel policie Horwitz a lékař Kolben; zvikláni emotivním obviněním skutečně vražedkyně nabývali přesvědčení, že vrahem by mohl obviňovaný Notel být. Oběma hostům komise se tak podařilo zpochybnit jistoty členů rady, že vrahem nemůže být nikdo jejich komunity. Vrchní rabín proto rozhodl předvolat a vyslechnout obviněného.

Výpověď psychicky otřeseného Notela, založená převážně na konfliktním vztahu k matce otrávené Frumet, přítomné členy rady nechtěně uvedla do přesvědčení, že pachatelem vraždy nepochybně byl. Ve stejném duchu vyzněl posléze i ortel rabína Scheie, jenž měl i rozhovor s Notelem mezi čtyřma očima. Braßlov vyzval Notela již podruhé, aby jako viník uprchl kamkoliv do světa, setkal se, ale kupodivu ze strany svého chráněnce s ostře negativní reakcí, vrcholící posléze fyzickým napadením. Na hlasité volání napadeného o pomoc vtrhl do místnosti do jednání jinak nepřipustěný soudní zapisovatel i dva takzvaní policisté, všichni křesťané, kteří jménem zákona obviněného zatkli a odvedli.

Lze si představit pozdvižení, jež v Židovské ulici zatčení Notela způsobilo; ve čtvrti, kam až lidská paměť padá nebyl nikdy žádný žid kvůli nebezpečnému zločinu vyzvednut k potrestání světskou mocí, kde ještě nikdy nebyl žádný žid obviněn z krádeže, z níž ale nyní žid coby vrah v poutech odvezen. Všichni až na Peierle truchlili a Notela litovali, ač byli vnitřně přesvědčení, že se nařčeného zločinu Notel dopustil. Podíl na této atmosféře měla skutečná pachatelka, jež dlouhými průpovídkami přesvědčovala každého – ochotného ji poslouchat – o své pravdě.

Nával zvědavců se shromáždil před knížecím vrchnostenským úřadem, kam byl Notel odveden k soudnímu jednání. Řízení procesu se ujal sám přednosta úřadu. Při konfrontaci Notela s Peierle musel být obviněný chráněn před divokými fyzickými výpady dominantní žalobkyně, v podstatě ale jinak s klidem cílevědomě snášela na jeho hlavu samé nepříznivé lži. K výpovědi byli předvoláni i další předpokládání svědkové, kteří museli přísahat na Toru. Nutno zde uvést, že židé obecně přísahají jen pod přinucením, protože jsou si vědomi svátosti každé přísahy. Přivolaná čerstvá snoubenka Golda ve své prostotě svému obviněnému manželskému partnerovi svojí výpovědí v nevědomosti přitížila, neboť takto se jeví časová konstrukce, umožňující nasypání jedu do připravovaného šouletu se na Notela mimoděk hodila. Přednosta úřadu, skálopevně přesvědčený o Notelově vině, doporučil Goldě rozchod s partnerem.

Důkladná domovní prohlídka u Lieberlsů od pudy až do sklepa, neposkytla bohužel žádné důkazy potvrzující Notelovo obvinění, navíc k nepochopení vedoucího vyšetřovatele Notel svojí jednoznačně se jevící vinu tvrdošíjně popíral. Ó, jak by vedoucí vrchnostenského úřadu uvítal kterýkoliv ze známých donucovacích prostředků k rozvázání jazyka zločince; bohužel mučení obviněných bylo již zrušeno. A tak bylo před půlnocí soudní řízení přerušeno a Notel, spoutaný na rukou i nohou, navíc s provazem kolem krku odveden do nejbezpečnější teplické vazební věznice, již byla tehdy věž Lesní brány.

Obžalovací spis proti Nathanu Lieberlsovi byl hotov. Vdova Peierle ušla obvinění, ač se části poroty v podstatě jevila jako podezřelá, to proto, že nebyla konzumentem otráveného jídla. Jednou z verzí smrti obou osob byla i možnost sebevraždy, protože nebyl objeven rozumný důvod k zabití příslušníků právě této rodiny. Vedle mnoha vznesených odvážných spekulací a všemožných konspirací na druhou stranu přitížil obžalovanému fakt, že dlužil Fleischhackerům ještě poslední splátku poskytnuté půjčky a ač byl u něj připravený dlužný obnos v bytě nalezen – utvrdil porotu v podezření, že si chtěl likvidační věřitelské rodiny peníze ponechat. A právě toto tvořilo jádro rozsáhlého obviňovacího spisu.

I když se tedy jevil celý případ jako jasný, měl přednosta úřadu, takto ve funkci předsedy poroty – jistě pochybnosti, neboť obviněný oproti běžné praxi v takovýchto případech nejevil nejmenší snahu k doznání, navíc s hrdostí obvinění odmítal. Proto požádal rabína, aby Notela ve vězení navštívil a jeho zatvřelost zlomil. Uvedené vězení nesloužilo pro nebezpečné zločince, taci se v Teplicích nikdy nevyskytovali. Za jednoduchými dřevěnými dveřmi, jež se běžně nezamykaly, stoupal starý pán po úzkých dřevěných schodech do jediného patra věžní stavby. Vlastní vězení disponovalo za malým předpokojem vězeňskou komorou opatřenou tenkou železnou mříží v okně. V předpokoji hlídkoval ozbrojený policista, jehož běžnou povinností bylo spíše vyhánění nezbedných dětí z knížecí Zámecké zahrady, než střežení zločinců.

Rabínova mise, pevně přesvědčeného o vině uvězněného byla dle očekávání neúspěšná; mladík stále pevně trval na své nevině, a to navzdory příslibu přednosta úřadu – zachování života v případě plného doznání obviněného.

Nešťastný Notel marně celou událost v mysli probíral, snaže se dopátrat pravdy. Ve vězení odmítal jídlo i pití a marně byly i snahy českého Vency s ním hovořit. Byl nedělní večer, den po vraždě, tma ležela nad městem, když do věže Lesní brány vstoupila vysoká soudní komise. Nosič lucerny se postavil mezi přednostu vrchnostenského úřadu a vězně a dva soudní zapisovatelé se postavili vedle přednosta. Poté byl Nathanovi Lieberlsovi přečten rozsudek ve jménu Jeho Jasnosti Johanna Nepomuka, říšského knížete Clary Aldringena, držitele panství teplického a binnsdorfského, c. a k. komorníka, tajného rady atd.

Rozsudek zněl na trest smrti stětím, jenž má být vykonán následující den, tj. v pondělí dne 2. října 1803 ve 3 hodiny odpoledne na teplickém Tržním náměstí. Podepsán knížecí přednosta vrchnostenského úřadu Skuppmann.

Šokovaný Notel se marně dovolával své nevině s poukazem na soudní omyl. Předsmrtné setkání s rodiči a snoubenkou, vyslovené jako jeho poslední přání mu bylo nejvyšší komisí zamítnuto, pokud se ovšem nedozná ke zločinu. Tím jednání skončilo a komise odešla.

Přednosta Skuppmann vstoupil do vězeňské cely v Lesní bráně se svými dvěma zapisovateli znovu ráno v 8 hodin. Na opětovnou výzvu k doznání reagoval psychicky zlomený – smířený se svým zjevně nezvratným osudem tvrdou výzvou, nechť jej tedy, mají-li odvahu – zavraždí!

Židé jsou pilní truhláři a rakve si proto zásadně zhotovují ze šesti jednoduše hřebíčky upevněných prken sami. Šest prken pro bohaté, šest prken pro chudé. Sociální problémy byly u židů, alespoň po smrti řešeny uspokojivě. Všem stejně! Dnes již ale jsou pohřební vozy bohatých nebožtíků vyzdobeny věnci a květinami, vozy chudých židů ne.

Tak byly v pondělí – dva dny po úmrtí – v průjezdu obecního domu, kde se ještě v době vydání této knihy nacházela pec určená k přípravě šouletů složený obě rakve. V domě smutku probíhala současně ceremonie umývání nebožtíků. Cílý ruch pak panoval v Židovské ulici odpoledne, kdy ji krácel Chevre Gabbe Liebling se stříbrnou plechovkou určenou ke sbírání milodarů. V zadní části ulice byl již shromážděn početný dav lidí, hodlajících vzdát poslední poctu nešťastným obětem zločinu. Ženy, jež se dle tehdy panujícího zvyku pohřebního průvodu nezúčastňovaly, se shromáždily v domě smutku, aby poskytovaly útěchu vdově Peierle. Ta však dosud neuronila ani slzu a její tvář se vyznačovala stálým sarkastickým úsměvem. Tělo její dcery měli dle zvyku nést místní mládenci, uvést možno mladého Horwitze, Cantora, Herschela, Landesmanna a další.

Pohřební průvod byl již dávno na cestě, když Peierle náhle procitla z jakéhosi psychického polovědomí a razantně se dožadovala ještě jednou spatřit svoje mrtvé dítě. A také se bez ohledu na ustálený zvyk připojila k pohřebnímu průvodu. S rabínem krácejícím za oběma rakvami vyšel průvod z úzké Židovské do Dlouhé ulice, když se k němu vedle Peierl s rozhodností připojila i mladá Golda, snoubenka k smrti odsouzeného Notela. Teplické ulice byly ten den plné přihlížejících lidí, kteří se dokonce dostavili i z okolních vesnic. Teplická radnice stála tehdy ještě uprostřed Tržního náměstí. Zde byl průvod z nepochopitelných důvodů, u stolku pokrytého obřadně zeleným sukem – přednostou vrchnostenského úřadu zastaven. To se již zraky všech shromážděných upřely k ulici vedoucí v horním rohu náměstí k Lesní bráně, odkud byl přiváděn odsouzený vrah.

Notel měl za zády spoutané ruce, na nohou řetězy a kolem krku vodící provaz. Z přihlížejícího davu jej provázely různé, v podstatě protichůdné poznámky, od slitovných až po tvrdě odsuzující. Odsouzenec byl přiveden ke zmíněnému stolku, u něhož seděli i oba písaři, ale Notel hledal očima především popravčí špalek, přičemž k rakvím jeho zrak dohlédnout nemohl. Nejvyšším úředníkem byl odsouzenec s odkazem na dav truchlících dotázán, zda konečně doznává svou vinu, což obviněný s odvoláním na boží svědectví rázně odmítl. Nato byl dvěma chlapíky uchopen a přiveden k rakvím, z nichž byla odklopena víka. Aniž tomu mohl kdokoliv zabránit, vrhla se na něj s divokostí za hlasitého spílání Peierl, ale byla nedobrovolně odvedena pryč. Dramatická scéna pokračovala, když se davem k Notelovi prodrala Golda; ta se ale nedala jen tak odtrhnout, byla ale vyzvána samotným milým doslovně, aby „jeho vrahy“ poslechla. Odsouzenec opět odmítl na opakovanou výzvu, opakovat svou vinu.

Jsa poté záměrně přiveden k otevřeným rakvím nebožtíků, při pohledu na bledou líci Frumet zvolal hlasitě „šema Jisroel“ a bez vědomí dopadl na rakve.

Následující okamžiky vylíčené v knize by svým popisem dalšího průběhu bylo možné zpochybnit, pokud by ovšem nešlo o dodatečné zpracování historicky doložitelných faktů. Slova upřímného nároku vyslovená nad rakví Frumet Notelem nepochybně pohnula svědomím skutečně pachatelky zločinu a současně obměkčila její zlé srdce. Peierle poprvé, se slzami v očích – se vrhla na v bezvědomí ležícího Notela s výkřikem, že je nevinný a že svou dceru i muže usmrtila ona. Dožádala se aktu spravedlnosti a s poukazem na justiční omyl obvinila autory rozsudku úřednickou slepotou. Přednosta úřadu utrpěl z obratu situace vpravdě šok. Vražedkyně ale před ušasým publikem shromážděným na náměstí před radnicí stručnými slovy prozradila motiv i způsob provedení jejího zločinu, jenž ovšem nešťastnou náhodou postihl jiné osoby.

Ona i formálně dosud odsouzený byli vyzváni, aby vstoupili do budovy radnice, kde měli čekat na nové úřední rozhodnutí. Komise se odebrala do Židovské ulice, aby znovu na místě prověřila indicie, podporující aktuální tvrzení Peierle. Potvrdilo se, zbytek jedu uloženého v komoře domu Fleischhackerů byl nalezen a již se stmívalo, když se komise z Židovské ulice vrátila. Bez dalších formalit byl Notel okamžitě propuštěn na svobodu a pohřební průvod se teprve v tomto okamžiku dal do pohybu na hřbitov.

Zcela zlomená Peierl uvedla své plné doznání do protokolu. Současně sepsala poslední vůli, v níž celý svůj majetek včetně domu přepsala jako částečné odškodnění na Notela. Těmito akty došlo k jejímu duševnímu uvolnění a psychickému vyrovnání se situací, takže se nechala klidně odvést do městského vězení ve věži Lesní brány.

A tady by měl náš příběh v podstatě končit, ale ač jde o prozaické zpracování, jde vlastně o převyprávěnou reálnou událost, jež má nezbytné dramatické pokračování v dalších kapitolách.

Český Venca, obecní policajt, obdržel překvapivě k hlídání dalšího – nového vězně, jenž však byl vzorně klidný a nevyžadoval nijakou zvláštní pozornost. Navíc uvězněná stará žena, stejně jako předtím Nathan – v něm vyvolávala upřímnou lítost. Ta, i malá chvilka nepozornosti snad měly příčinu na tom, že v nestřeženém okamžiku, ve shodné době ukládání obou nebožtíků do hrobů na židovském hřbitově spáchala nebohá Peierle v cele sebevraždu oběšením.

Ještě téhož večera projel Krupskou ulicí zvláštní dlouhý povoz rasa (pohodného), mistra Reicharda z Nových Dvůrů a zastavil u Lesní brány, aby na příkaz vrchnosti odvezl tělo sebevražedkyně a toto ještě do půlnoci zahrabal na mrchovišti. Podle dobového předpisu byla pouze hlava připevněna hrubým provazem na spodek vozu, ale vlastní tělo bylo vláčeno po ulicích a cestách.

A protože údajně přináší do domu štěstí jakákoliv památka po oběšenci, rozhodl se mistr Reichard ještě před zahrabáním do hlíny, z lebky mrtvé pečlivě odříznout skalp s krásně šedivými vlasy ozdobenými lokny.

Notel bojoval po svém propuštění řadu dní s vysokou horečkou, provázenou děsivými výkřiky ze spaní, ale mladé a zdravé tělo nakonec nad „mužem s kosou“ zvítězilo. K oltáři šel se svojí snoubenkou Goldou až po roce smutku, drženému na památku po jejich společné přítelkyni Frumet. Svatebního obřadu se zúčastnila Jeho Výsost, vládnoucí kníže Johann Nepomuk Clary, dále přednosta vrchnostenského úřadu a celá křesťanská honorace města; synagoga postavená roku 1541 nikdy předtím nehostila tolik lidí, navíc noblesních! (Pozn. překladatele: v knize se uvádí, že jde o jednu z nejstarších zachovalých budov v Teplicích)

Ač bezdětní, prožili manželé svůj život v harmonii a šťastně. Zemřeli za neznámých okolností ve stejný den a skoro ve stejnou hodinu! Z celého majetku, jenž po Peierle připadl Notelovi, si tento nevzal ani haléř; peníze v hotovosti byly věnovány ve prospěch dobročinných nadací a dům po Peierle darován židovské obci pod podmínkou, že nebude nikdy obydlen. Obec rozhodla, že bude dům sloužit k odkládání popela z židovských domů, kteroužto funkci plnil ještě nedlouho před sepsáním této knihy.

Muhme Ochs, obsluhující šouletovou pec se řadu let vedlo zle, neboť židé ztratili v přípravu tohoto slavnostního jídla důvěru, ale touha dětí Izraele po oblíbené masné pochoutce po čase zvítězila, tak byla tradice „usazování“ šouletových hrnců obnovena, jenže každá poklička byla opatřena malým visacím zámečkem.

Reb Scheie Eidlitz již nikdy nevypadal spokojeně, neboť i když se bezprostředně Nathanu Lieberlsovi omluvil za nedůvěru, nikdy se vnitřně nevypořádal s obviněním židovského dítěte z vraždy. Jeho jedinou útěchou se stalo studium Božího učení. Ale každý rok, vždy v den úmrtí Peierle, navštívil pohodníci v Nových Dvorech, aby nad jejím posledním odpočinkem pronesl „kadiš“ modlitbu za duši oběšené. Naposledy tak učinil již jako chorý v roce 1828, aby zemřel na ulici při vstupu do Židovské ulice. Podle pověry sedala po smrti rabiho, kdy již nikdo nevzpomněl modlitbou její duše – každou noc po půlnoci Peierl na vyvýšenině nad Novým Dvorem. To se nelíbilo ženě pohodného, i chtěla přízrak odehnat. Byla ale údajně zle poškrabána na nose a až do své smrti žila bez nosu!

V závěti si zemřelý rabín přál, aby na jeho náhrobním kameni mimo vlastního jména nebyly uvedeny jiné údaje. Tento požadavek vyplýval ze studu nad jeho životním omylem v případě teplické židovské události. Jeho tělo bylo na hřbitov jako úplně poslední v Teplicích odneseno bez rakve, pouze na rukách věřících, kteří si to považovali za velikou čest.

Ze známých rázovitých postav tehdejší Židovské ulice je v knize připomenuta mladá, bujará dvanáctiletá rusovlasá dcera rabína, jíž se nedařilo po smrti otce žádným způsobem utěšit. Jmenovala se Rösele Row. A kdo tehdy v Teplicích neznal malou, tlustou, kulhající podomní obchodnici? Ukázala-li se na ulici, pobíhali za ní uličníci, pokřikující na ní „Rösel macheweg! Macheweg Rösl“! Ona se škádlení bránila hlubokým hlasem podobným medvědím. Šlo o chudou podomní obchodnici, navštěvující hostince, kde popíjela pivo křtěné kořalkou. Nabízela kalhotové šle, pár za 2 fl., pokud jí ale někdo smlouvaje nabídl pouze 50 krejcarů, odbyla zákazníka známou průpovídkou „machewegg“ (neslovníkový výraz, skládající se v teplickém slangu ze slov „dělej“ + „prýč“; v češtině nejvíce odpovídající výrazem „jdi někam“, nebo důrazněji „odprejskni“! – pozn. překladatele). Starí tepličtí židé ale vědí, že se nejmenovala Macheweg, nýbrž Rösie Löwy a že byla dcerou věhlasného rabína Scheie Eidlitz. To ovšem lauzři, kteří se jí posmívali, nevěděli, proto neměli bohužel k nebohé osůbce soucit.

Hezky střříbřitě šedý vlas oběšené židovky se v rodině pohodného Reicharda dědil jako talisman z otce na syna, až vnuk podlehl nabídkám jednoho teplického holiče a prodal jej v roce 1870 za vysoký peníz.....

Nikdy a nikde jsme se nesetkali s židem z Teplické obce, jenž by byl přinucen v cizině chléb svůj vezdejší vyžebrávat, dobročinná obec se starala stále o své chudé.

Vyskytl se pouze jediný, měl zálibu v žebrání, byl ale spíše žebrákem ze záliby, tedy čestným žebrákem.

Šlo o Kive Ochse, jehož pudila nepřemožitelná touha vandrování po světě.

Vedle toho měl důležitou misi v různých obcích Izraele, jež byly rozsety všude v zemi a dosud ne tak snadno prostřednictvím páry dosažitelné.

Měl funkci včely, včely poletující z květiny na květinu, rozšiřující samčí pyl a tím oplodňující rostliny.

I on putoval od vesnice k vesnici, od města k městu, všude kde se nacházela nějaká židovská děva, rozkvetlá v její mladistvé kráse, ale také již trošičku odkvetlá, kdy seznával kolik pylu, ale zlatého, namísto toho z květů si do manželství přináší.

Tam kde zase rozkvétal židovský mládenec, toužící po zlatém prachu, tam svedl sňatkový „schnorrer“ (významově nepřeložitelné jidiš označení pro žebráka – pozn. překladatele) oba květy pomocí „zlatého prachu“ dohromady, tudíž pozdější oplodnění nezůstalo mimo hru.

Kive Ochs, „Ehrenschnorrer“, putující zprostředkovatel manželství, byl pro svojí důležitou misi všude rád viděn, jemu ke cti byl často dělán během týdne „lempel“ a přesto nezůstal ani při celém hrnci „lempelu“ déle než rok daleko od Teplic. Táhl to znovu do jeho Teplic.

„Kdo jednou ochutnal Teplice, ten nejde jen tak snadno z Teplic pryč!“.

Když se vracel z jeho každoroční okružní cesty a spatřil Teplice, vrhl se na zem, líbaje půdu a vykřikl: „moje zlaté Teplice“.

Díváte-li se do pozeňnaného údolí na „moje zlaté Teplice“ z některé z mnoha okouzlujících výšin zvedajících se okolo Teplic, vidíte nedaleko od nového templu, jižně od evangelického kostela, zelenou zahradu ohrazenou zdmi.

Sluneční paprsky se tu lámou na malých bílých kamenech seřazených zde řadu po řadě. Jde o starý, dávno opuštěný židovský hřbitov, pečlivě ošetřovaný pohřebním bratrstvem.

Na tomto v roce 1669 otevřeném a v roce 1862 zase zavřeném hřbitovu odpočívají pohřbeny mnohé generace.

Následujte mne, chci vám ukázat některé pozoruhodné náhrobní kameny, náhrobky totiž uzavírají každé dějiny.

Jde především o unikum izraelských hřbitovů, hrob se dvěma náhrobními kameny.

Při zdi, dole ve druhé řadě pod náhrobkem č. 29, kde odpočívá rabín Scheie Eidlitz. Přiměřeně jeho poslednímu přání mu byl na straně hlavy umístěn malý, prostý náhrobní kámen, na němž je uvedeno: „Tak rabín nařídil: Zde odpočívá reb Scheie Löwy z místa Eidlitz“.

Vděční tepličané nemohli odeprít jejich učitel a přítel zřídit památník, a tak byl později u jeho nohou umístěn druhý kámen zesnulého, jehož nápis dokládá potomkům zbožnou životní proměnu, jíž vedl tento učený a oblíbený rabín. Tak tedy došlo k tomu, že na teplickém hřbitově má jeden z hrobů dva náhrobní kameny. Vedle něho odpočívá jeho věrný přítel, otec David Kulb, na jehož náhrobku vidíte vybroušený zlatý nůž, sloužící k obřízce; tím obec uctila u příležitosti tisícího „zkráceného“ malého chlapce.

Ve čtvrté řadě obsahuje dvojitý hrob pozůstatky Benjamina Fleischhackera a jeho dcery Frumet; obrovitý divoký keř růží kámen svými větvemi tak zakryl, že člověk jen s námahou vyluští nápis na něm. Pochází tato divoká růže ještě od malého keříčku, jenž Golda její přítelkyni Frumet kdysi na hrob zasadila?

V osmé řadě hrobů nachází se opět dvojhrob. Zde odpočívají Notel a Golda, na jehož kameni stojí: „V životě sjednoceni, v umírání sjednoceni!“ . Vidíte tam, ten malý nenápadný kámen z pískovce – je ještě čerstvě začerněný, ukrývá chudého praotce dnes bohaté rodiny, tamtéž pak i velký mramorový kámen, jenž se rozpadá, jeho nápis je těžko rozluštitelný – následníci kdysi nejbohatšího muže Teplic nemají čas, ani peníze kámen udržovati.

Chudé rodiny jsou bohaté, bohaté zchudly. Ale nejenom bohatí, stejně tak jako chudí, jedno, zda leží pod zachovalými pískovcovými kameny nebo pod těmi rozpadlými, jsou na tom všichni stejně --- mrtví --- mrtví.

Než dosti, nechmež mrtvé odpočívát, žijí žijící!

Jestliže vám ta děsivá událost nezkazila chuť, nechte si z „šouletního domu“ přinést pravý židovský šoulet, bývá dnes každý pátek připravován jako tehdy, v době, kdy se naše událost odehrála.

Běžte do židovského obecního domu v Široké ulici, nebojte se! Šoulet je trochu tučný, k trávení potřebujete samozřejmě starožidovský žaludek, který hodně snesl – chutná dobře! Musíte si ale pospíšet, neboť židé chtějí starý templ prodat, prodají také šouletní dům a poté již nedostanete žádný pravý šoulet. Pravý šoulet je dobrý!

Konec dobrý, všechno dobré!

Znovu bez domova

Kromě uprchlíků přicházejících na Mostecko průběžně, není vyloučen ani jejich další větší příliv, který mohl navazovat na novou Brusilovovu ofenzívu ruských vojsk v oblasti Haliče a Bukoviny, jež začala v červnu 1916. Kolik přijala města a obce mosteckého okresu haličských uprchlíků na podzim roku 1916, není známo. Lze však usuzovat, že jejich počet byl nemalý. C. k. Okresní školní rada v Mostě totiž nařídila, aby od počátku října 1916 byla pro děti utečenců zavedena vlastní výuka židovského náboženství, kterou měl vést haličský rabín Leiser Blum, přestože jinak vyučoval místní děti vrchní kantor z Mostu Jakob Lamm. Na možnou novou invazi haličských Židů reagoval také litvínovský městský lékař dr. Alois Schindler, a to již v červenci 1916. Upozornil Městský úřad v Horním Litvínově na úskalí jejich zdejšího pobytu. Vycházel při tom ze zkušeností z předcházejícího roku a požadoval, aby město zřídilo ústav, kde by proběhla rychlá a důkladná očista a dezinfekce, případně aby uprchlíci prošli dezinfekcí v Mostě a teprve pak byli transportováni do Horního Litvínova. Že nebylo jeho varování plané, ukazují případy skvrnitého tyfu, které se vyskytly mezi uprchlíky v nedalekém městě Lomu v prosinci 1916 a také v samotném Horním Litvínově v lednu 1917.

Máme svých starostí dost – nezajímáte nás!

A jak nahlíželi postupem doby na haličské uprchlíky místní obyvatelé? Počáteční šok z jejich nezměrné bídy a snaha pomoci jim zmírnit těžký osud běženců byly vystřídaný jistou lhostejností, často až nevraživostí. Údiv a odpor vzbuzovala nezřídka jejich tělesná zanedbanost a nečistota, která se projevovala mimo jiné i v oblasti bydlení: v místnostech, které obývali, neudržovali pořádek, hlavu si nelámali ani s dodržováním základních hygienických návyků. Poté, co tyto prostory opustili, musely být dezinfikovány a mnohdy velkým nákladem opraveny. Jak plynul čas, začala vadit místnímu obyvatelstvu kulturní odlišnost ortodoxních Židů, na kterou nebyli u „domácích“ židovských spoluobčanů zvyklí. Muži nosili většinou kaftan a vlasy měli stočeny do dvou loken – pejzů, které brzy byly místními posměšně nazývány „houpačka na vší“, čímž lidový jazyk vystihl pravý smysl, neboť na čistotu, jak jsme již zmínili, uprchlíci moc nedbali. Žili přísně podle svého ritu a jedli pouze košer jídlo, což se jistě stávalo překážkou v dobročinnosti jejich hostitelů. Protože řada z nich byla schopnými obchodníky, platili rádi, i přes to málo, co měli, za zboží vždy o trochu více.

Při jeho nedostatku tak vyháněli, ke škodě místních živnostníků i obyvatel, ceny neúměrně vysoko. Tradovalo se, že dosahovali až několika násobného výdělků. I když se jistě ne všichni chovali tímto způsobem a měli možná snahu přiblížit svůj způsob života zvyklostem v kraji, který se stal jejich dočasným domovem, svými kořeny hluboko ulpívali v odlišných kulturních a náboženských tradicích. To byl též jeden z důvodů, proč postupně mizel zájem místních obyvatel o jejich pobyt na Mostecku, a to již v průběhu 2. poloviny roku 1915. Dalším důležitým aspektem byla změna postoje obyvatel Mostecká k válečnému dění jako takovému, jehož důsledky stále více pociťovali ve svém vlastním životě. Mostecké deníky se plnily zprávami o padlých a raněných, o problémech se zajatci, kteří byli transportováni do táborů na Mostecku, či o stále se zvyšujících cenách nedostatkových potravin. Apely na pořádání sbírek pro haličské uprchlíky z prvních měsíců války tak zatlačila do pozadí oznámení o dobročinných akcích ve prospěch válečných invalidů a vdov, o upisování dalších a dalších válečných půjček a darech směřujících vojákům na frontu. Ovšem ve druhé polovině válečného dění již prakticky nebylo co darovat: alfou a omegou snahy většiny lidí bylo sehnat byt jen základní potraviny a nezřídka se proto srocovali před úřady. Také proto se s pokračující válkou ocitli haličští uprchlíci prakticky již zcela mimo pozornost místních obyvatel, byť mezi nimi řada z nich žila až do roku 1918.

PhDr. Jana Sýkorová - foto: zapůjčil pro potřeby čtvrtletníku Posel Oblastní archiv v Kadani

2020

Losos podle rebe Grosze

6 porcí filé lososa
6 sklenic vody
1 velká cibule
1 sklenice cukru krystal
6 ks bobkového listu
12 ks nového koření
1 lžíce citrónové šťávy
Sůl a pepř 1/2 lžičky
Sladká paprika na dobarvení

Příprava:

Do širokého mělkého hrnce rozložíme kolečka cibule, zasypeme cukrem, zakapeme citrónovou šťávou a necháme na malém plameni rozpustit. Přidáme 6 sklenic vody a koření. Když začne voda vřít, vložíme rybu. Vaříme cca 10 minut.

Podáváme po vychladnutí.

rabín R. Grosz Modi' in Ilit

Narozeniny členů Teplické židovské obce

paní Váňová Eva, nar. 3.4. - 77 let
pan Appel Samuel, nar. 11.04. - 18 let
paní Krédlová Lenka, nar. 21.4. - 42 let
Ing. Čapek Jan, nar. 26.4. - 67 let
paní Kreisinger Kateřina, nar. 16.05. - 54 let
paní Augustová Judita, nar. 25.05. - 72 let
paní Krásová Drahomíra, nar. 05.06. - 65 let
paní Šplíchalová Alena, nar. 30.06. - 70 let

**Ad mea veesrim šana
přeje celá teplická židovská obec**

Informace sociální pracovnice

Sociální pracovnice se řídila v období 13.3.2020 – 31.5.2020 vydaným mimořádným opatřením předsedy Židovské obce Teplice č.1,2,3./2020 a doporučením, která průběžně vydával Krajský úřad Ústeckého kraje. V první fázi bylo nutné zajistit dostatek roušek a desinfekčních prostředků. Stejně jako ve většině společnosti jsme využili nabídku osob, které nám roušky doma vyrobily a obci poskytly. Byla to především Kamila Pabiánová, Andrea Rábová z organizace Kamarád Lorm a řada dalších neznámých osob. Desinfekci dle receptu WHO připravil předseda obce pan Michael Lichtenstein. V dubnu náš začal zásobovat desinfekčními a ochrannými prostředky Ústecký kraj. Naše obec též zakoupila ochranné roušky od organizace Avax a též nano filtry od firmy Adler Ústí nad Labem. Ochranné roušky pro nanofiltry nám sponzorsky zajistil pan Daniel Klein. Na základě podané žádosti předsedy ŽO o pomoc seniorům ŽO, Nadace Karel Komárek Family Found poskytla obci finanční prostředky na zakoupení vitamínů mineralů a podpůrných prostředků k posílení imunity v boji proti koronaviru Covid-19 osobám starším 65ti let. Díky Nadaci obětí holocaustu, která zajistila finanční prostředky z Česko-německého fondu budoucnosti, byly zakoupeny potravinové doplňky, vitamíny a minerály k posílení imunity členů ŽO starších 65ti let. Sociální pracovnice se řídila standarty, které pro sociální práci jsou vydány a častěji navštěvovala klienty v jejich bydlech, s cílem zjistit jejich zdravotní stav a okamžité potřeby.

Na závěr bych ráda poděkovala výše jmenovaným sponzorům a spolupracovníci Mgr. Aleně Tonové, která mi v této nelehké době pomáhala a nadále pomáhá.

Bc. Markéta Lichtensteinová DiS.-sociální pracovnice ŽO

Zprávy z představenstva

Představenstvo se zabývalo tak jako všude ve společnosti činností spojenou s koronavirem COVID 19. Hlavní činnost byla spojena se zajištěním ochranných pomůcek, desinfekce a vitamínů a podpůrných prostředků pro překonání krize, která ve společnosti nastala (viz článek soc.pracovnice). Od 13.3.2020 do 31.5.2020 byla vydána tři mimořádná opatření předsedy ŽO Teplice, které měla za cíl eliminovat potenciální problémy na ŽO a zároveň naplňovat povinnosti, vydané vládou k překonání složité situace ve společnosti. Sociální pracovnice pravidelně informovala o situaci u klientů a zároveň s vedením obce přijímala další rozhodnutí.

Přes všechny problémy se podařilo zajistit plánované akce:

- Projekt NFOH Teplice (stavba spadlých náhrobků na hřbitově v Teplicích).
- Projekt NFOH údržba hřbitovů Lounska Chomutovska.
- Projekt NFOH a Nadace ŽOP oprava hřbitova v Udlicích.
- Lag ba omer na obci s rabínem Sidonem a chazanem Dany Vaňkem v květnu 2020.
- Činnost soc.pracovnice v projektu Claims Conference.
- Aktivita spojené s běžnou každodenní činností.

Michael Lichtenstein – předseda ŽO Teplice